

Lapsen ja nuoren seksuaali- ja tasa-arvokasvatus 2020-2022 / OPH

Christina Mantsinen, Heidi Pasonen, Hannu Piispanen ja Riina Sahlman

jamk

Koulutushankkeen tavoite:

Lapsen ja nuoren seksuaali- ja tasa-arvokasvatus -koulutushankkeen tavoitteena on varhaiskasvatuksen, esiopetuksen, alakoulujen, yläkoulujen ja toisen asteen oppilaitosten henkilöstön asiantuntijuuden ja pedagogisen osaamisen kehittyminen seksuaali- ja tasa-arvokasvatuksen osalta ja sen myötä seksuaalikasvatuksen ja tasa-arvosuunnitelman laadukas toteutuminen.

Koulutusten sisällöt 1/3:

Varhaiskasvatus ja esiopetus

- Voimavaraistava ja kulttuurisensitiivinen seksuaali- ja tasa-arvokasvatus sekä sukupuolen moninaisuus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa
- Kehotunnekasvatus: itsearvostuksen kehittyminen, myönteinen kehoitsetunto, yksilöllisyyden kunnioittaminen
- Turvataitokasvatus
- Kaveritaidot

Alakoulu

- Voimavaraistava ja kulttuurisensitiivinen seksuaali-, sukupuoli- ja tasa-arvokasvatus sekä sukupuolen moninaisuus alakouluissa
- Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus lapsuus ja varhaisnuoruusiässä sekä yhdenvertaisuuden edistäminen
- Kehotunnekasvatus: itsearvostuksen kehittyminen, myönteinen kehoitsetunto, yksilöllisyyden kunnioittaminen
- Kaveri- ja seurustelutaidot
- Turvataitokasvatus

Koulutusten sisällöt 2/3:

Yläkoulu

- Voimavaraistava ja kulttuurisensitiivinen seksuaali-, sukupuoli- ja tasa-arvokasvatus sekä sukupuolen moninaisuus yläkoulussa
- Sukupuolen ja seksuaalisuuden nuoruusiässä ja vastuu yhdenvertaisuuden toteutumisesta
- Itsearvostuksen ja kehoitsetunnon vahvistaminen
- Seurustelutaidot
- Turvataitokasvatus

Toinen aste

- Voimavaraistava ja kulttuurisensitiivinen seksuaali- ja tasa-arvokasvatus toisella asteella
- Aikuistuvan nuoren sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus sekä vastuu yhdenvertaisuuden toteutumisesta
- Itsearvostuksen ja kehoitsetunnon vahvistaminen
- Seurustelutaidot
- Turvataitokasvatus

Koulutusten sisällöt 3/3:

Varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla

- Voimavaraistava ja kulttuurisensitiivinen seksuaali- ja tasa-arvokasvatus varhaiskasvatuksessa ja eri kouluasteilla
- Lapsen ja nuoren sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus ja yhdenvertaisuuden edistäminen
- Turvataitokasvatus
- Edellä mainittujen sisältöjen huomiointi varhaiskasvatus, esi- ja perusopetuksen, lukion opetussuunnitelmissa, ammatillisten tutkintojen perusteissa ja oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmissa

Koulutusten kulku 1/2:

Koulutukset alkoivat pienimuotoisella ennakkotehtävällä:

Pohdi ja kirjaa ylös omia tavoitteitasi tähän koulutukseen: Mitä osaamista erityisesti olet hakemassa? Pidä kirjaamasi tavoitteet mukana ensimmäisenä koulutuspäivänä.

- Esittele itsesi Moodlen keskustelupalstalla
- Seuraa ja tutustu verkosta löytyvään seksuaali- ja tasa-arvokasvatukseen liittyvään uutisointiin / keskusteluun / materiaaliin alakoulussa. Valitse yksi esimerkki, josta jaat linkin Moodlen keskustelupalstalla. Kirjoita jakamasi linkin yhteyteen, millaisia ajatuksia tämä sinussa herätti?

Koulutukset järjestettiin etävälitteisesti ja webinaarit sisälsivät yhteensä 12 tuntia koulutusta jakautuen joko kahdelle tai kolmelle opetuspäivälle.

Koulutusten kulku 2/2:

Kouluttajina toimivat: Christina Mantsinen, Heidi Pasonen, Hannu Piispanen ja Riina Sahlman

Yhteistyökumppanina oli Jyväskylän Seta: Petri Janhunen piti asiantuntijaosuuden seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta.

Koulutuksia varten luotiin verkko-oppimisympäristöt Moodle-alustalle, jotka sisälsivät ohjeistuksen koulutuksen suorittamiseksi ja tukivat itsenäistä opiskelua. Kouluttajat tuottivat kuhunkin teemaan luentomateriaalin (PowerPoint), joka oli luentojen jälkeen opiskelijoiden hyödynnettävissä Moodle-oppimisympäristössä.

Koulutuksista saadun palautteen mukaan koulutus antoi työvälineitä työyhteisön kehittämiseen sekä innosti uudistamaan omaa tapaa työskennellä. Positiivista palautetta annettiin koulutuksen toteutuksen vuorovaikutteisuudesta sekä osallistuvuudesta. Palautetta annettiin oman ajatteluprosessin käynnistymisestä aihealueen tiimoilta sekä monipuolisuudesta. Lisäksi osallistujat kokivat kouluttajat ammattitaitoisiksi, innostaviksi ja kannustaviksi. Palautetta annettiin selkeästä, tasokkaasta ja konkreettisesta materiaalista, jota voi käyttää omassa opetustyössä. Palautetta annettiin ajan niukkuudesta käsiteltävän aiheen laajuuteen nähden. Osa osallistujista koko ryhmäkoon sopivana, osa olisi toivonut hieman suurempaa osallistujamäärää.

Ohjeistuksista 1/2

Esimerkkejä ohjeistuksista välitehtäviin:

1.

Millaisia esimerkkejä voisit kertoa myönteisistä, voimavaroja vahvistavista seksuaalikasvatustilanteista?

Millaisia elementtejä siitä/niistä on löydettävissä? Mikä teki siitä myönteisen/voimavaraistavan?

Miten sitä olisi voinut kehittää edelleen?

Osallistu välitehtäväkeskusteluihin.

Muodosta SETA:n asiantuntijalle kysymyksiä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta.

Pohdi ja vastaa sekä käy lukemassa muiden ajatuksia.

2.

Tutustu luentodioista löytyvään kehotunnekasvatus- ja turvataitokasvatusmateriaaliin. Valitse materiaalista yksi teema / harjoitus / tehtävä, jonka toteutat työssäsi lapsiryhmälle.

Kirjoita keskustelupalstalle kokemuksestasi: Minkä teeman äärellä olit lasten kanssa? Minkä harjoituksen toteutit? Miten se mielestäsi sujui? Mitkä olivat tähtihetkesi? Entä mitä minun on hyvä huomioida seuraavalla kerralla? Millaista palautetta sait lapsilta, kollegoiltasi?

3.

Omien arvojen ja asenteiden tarkastelu.

Ohjeistuksista 2/2

Ohjeistus kehittämistehtävään:

Opintojen aikana jokainen opiskelija tekee kehittämistehtävän, jonka laajuus on 1,5 opintopistettä. Kehittämistehtävien tarkoituksena on tuottaa hyviä käytänteitä ja toimintamalleja seksuaali- ja/tai tasa-arvokasvatuksen näkökulmasta työyhteisöjen käyttöön.

Opintojen aikana kehitettyjä hyviä käytänteitä ja toimintamalleja voidaan levittää myös verkon välityksellä, sosiaalisessa mediassa ja hankkeen verkkoalustalla. Lisäksi hyviä käytänteitä ja toimintamalleja tarjotaan OPH:n ylläpitämään aoe.fi –verkkopalveluun.

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 1/7:

1. SEKSUAALIKASVATUS: Ihmisen lisääntyminen 1-2h

Tavoite: kakkosluokkalainen ymmärtää miten hedelmöittyminen tapahtuu, mitä raskaus tarkoittaa ja miten vauva syntyy sekä mitä vauva tarvitsee (YM, SUK, MA)

Tarvikkeet: Papunetin kuvakortit, vauvanukke, mukana ennalta kotona täytetty lomake ”minä vauvana”, rauhallinen taustamusiikki, lasten kirjallisuutta aiheesta

Pienryhmässä 8—10 oppilasta, rauhallinen taustamusiikki Istutaan lattialla piirissä jumppamatoilla

1. Aloitetaan tunti hiljaisuudessa, ettei herätetä vauvanukkea · Oppitunnin aikana nukkuva vauvanukke kiertää sylistä toiseen hellien ja huolehtien
2. Tutustutaan vuorotellen ”minä vauvana”-monisteeseen, vauvakuviin ja muistoihin, vauvojen keskitat
3. Opettajajohtoisesti käydään läpi kuvakortit kolmen teeman mukaisesti. Kuvakorteista voidaan käyttää · ennen raskautta, miten raskaus alkaa, erilaiset perhemuodot, raskaaksi tuleminen · mitä raskauden aikana tapahtuu · synnytys ja vauvanhoito
4. Avoin hetki kysymyksille, ajatuksille, erilaisille sanoille ja termeille

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 2/7:

2. MINÄ MATKALLA: ryhmä kuudesluokkalaisille 1/2

Ryhmä on suunnattu kuudesluokkalaisille, joissa ryhmän sisällöt määrittyvät pitkälti nuorten tarpeista tai toiveista. Fokuksena säilyy koko ryhmän ajan mahdollisuus vaikuttaa ryhmästä käsiteltäviin asioihin ja antaa palautetta.

Ryhmän toiminnallisuus/keskustelullisuus määrittyy ryhmän kokoonpanon mukaan.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki painottaa yhteisöllisyyttä ja ennalta ehkäisevää työskentelyä. Tällaisella ryhmämuotoisella toiminnalla pystytään tavoittamaan suurempi määrä oppilaita ja tarjoamaan lainkin edellyttämää ja oppilaiden tarpeista nousevaa ryhmätoimintaa.

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 3/7:

2. MINÄ MATKALLA: ryhmä kuudesluokkalaisille 2/2

Ryhätapaamisten teemat:

1. kerta, Orientaatio

- Ryhmän nimeäminen ja yhteiset säännöt
- Miksi kokoonnumme?
- Mahdollisuus tuoda anonyymisti toiveita tai aiheita ryhmään

2. kerta, Ulkonäkö

- Puretaan edellisen kerran anonyymit kysymykset
- Kerätään lehdistä kuvia ihmisistä ja mietitään, mitä ulkonäkö kertoo.
- Ajatus keskustella ulkonäöstä, mikä määrittää ihanteet?
- Mitä haluaisit oman ulkonäkösi kertovan?
- Määrittääkö pelkkä ulkonäkö ihmisen? Paljonko persoona vaikuttaa?

3. kerta, Minä kuudesluokkalaisena

- Puretaan edelliseltä kerralta saadut anonyymit kysymykset
- Kehotunnekasvatus - oman itsensä ja toisen kunnioittaminen
- Turvataidot
- Kasvu ja kehitys
- Toiminnallisena menetelmänä piirretään paperille ihmishahmo, punaisen ja vihreän kosketuksen alueita. Mitä ajatuksia tai kysymyksiä joku kehonosa herättää?

4. kerta, Unelmien seurustelukumppani

- Puretaan edelliseltä kerralta saadut anonyymit kysymykset
- Tasa-vertaisuus, toisen kunnioittaminen
- Missä vaiheessa olen seurusteluajatusten kanssa?
- Murrosikä ja muutokset
- Seurustelutaidot, ikätasoisuus
- Turvataidot läheisessä suhteessa, kunnioitus itseä kohtaan ja rajojen asettaminen

5. kerta, Kiitollisuus

- Mikä elämässäni on hyvin?
- Armollisuus itseä kohtaan, mikä on riittävän hyvä?
- Askarrellaan kirjanmerkki, jossa esim. joku itseä tsemppaava mietelause
- Tapaamiskerran yhteenveto - mitä jäi kerrasta mieleen?
- Palaute ryhmästä

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 4/7:

**3. LUENTOMATERIAALI OPPILASHUOLLOSSA TAI
KASVATUSALALLA TOIMIVILLE: Tyttöjen ja naisten sukuelinten
ympärileikkauksen tunnistamisesta ja ennaltaehkäisystä**

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 5/7:

4. Seksuaali- ja tasa-arvokasvatus varhaiskasvatuksessa-kehitystehtävä

Tavoitteena on saada työyhteisön pohtimaan työpaikan nykytilannetta seksuaali- ja tasa-arvokasvatuksen näkökulmasta, ja heidän omaa suhtautumista sekä osaamista kasvattajana.

Lähtötilanteessa jokainen kasvattaja pohtii caseja omasta näkökulmasta, jonka jälkeen tuo omia näkökulmia/ajatuksia esille pedatiimissä. Pedatiimin jälkeen jokainen tiimi tekee oman suunnitelman miten lähtee toteuttamaan ryhmän ikätason mukaisesti seksuaalikasvatusta.

Jotta vanhemmat saadaan mukaan, voidaan vanhemmille joko lähettää tiedotteita asiasta, tai pohtia esim. vanhempainiltaa, jossa käydään keskustelua vanhempien toiveista/ajatuksista seksuaalikasvatukseen liittyen.

Tehtävää varten olen luonut runkoa näihin liittyen, miten keskustelua/pohdintoja voidaan lähtee rakentamaan, ja siten luomaan yksikön omaa suunnitelmaa.

Pohdi nykytilannettasi seksuaalikasvattajana. Miten tuet kehotunnekasvatusta?

Keskustelkaa ryhmissä tai pedagogisessa tiimissä miten tilanteissa voisi toimia jotta lapsen itsetuntoa ja kehonkuvaa tuettaisiin parhaalla tavalla.

- Lapsi heittäytyy maahan ja alkaa kiukuttelee. Miten toimit? Sanoitkatko tunteet?
- Lapsi puhuu alapääasioita ruokapöydässä. Miten toimit?
- Lapsi alkaa toimintahetkellä unnuttamaan. Miten toimit?
- Lapsi haluaa näyttää omaa kehoaan kavereille ja sinulle / lapset katselevat toistensa kehoja vessassa. Miten toimit?
- Lapsi yrittää kurkata sinun paidan sisään. Miten toimit?
- Lapsi taputtaa sinun masuasi ja sanoo että ”kiva masu”. Miten toimit?
- Lapsi kysyy mistä lapset tulee. Miten vastaat?
- Miten sinä suhtaudut omaan kehoosi? Millaista mallia aikuisesta ja suhteesta omaan kehoon kannat mukanas?

Pohtikaa tiimeissä miten voitte ryhmissä tukea seksuaalikasvatusta ryhmän ikätason mukaisesti. Kirjoittakaa ylös konkreettisia esimerkkejä.

Lisäksi Kasvattajille tiivis tietopaketti

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 6/7:

5. Seksuaali- ja tasa-arvokoulutus, kehittämistehtävä:

Kehittämistehtävän tausta-ajatuksena on saada seksuaaliterveyteen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä, ajatuksia ja uskomuksia arkipäivän keskusteluun Telma- ja Valma-koulutuksessa.

Olemme koonneet selkeän tehtäväpaketin olemassa olevasta materiaalista kaikille Ammattiopisto ---:n Telma/Valma -ryhmille, joille pidämme teemapäivän aiheesta. Teemapäivänä rakennamme myös välinepöydän, missä esittelemme oppaita aiheeseen liittyen sekä itsetyydytyksen välineitä. Aloitamme Raahesta teemapäivän tänä keväänä, ja Muhoksella vastaava tapahtuma järjestetään tulevana syksynä.

Materiaali:

- Seksuaalisen moninaisuuden tietokilpailu
- Mun rajat; Amnesty International hahmojen rakentelu ja sananselityskortit. Videoita Youtubesta. Seksuaalinen suuntautuminen 1.40 min.
- Turvataidot, kehonkaava; sukupuolineutraalikuva: ihmisen yksityiset alueet, mihin saa koskea. Ja Rongankodin Oikeus omaan kehoon; heijastetaan materiaali seinään, käydään yhdessä läpi keskustelemalla; liikennevalot. Rinnekodin materiaalit, demonstraatiota kohtaamisesta, missä kohtaa on hyvä pysähtyä, opiskelijat saavat pysäyttää.
- Kysymyslaatikko, lukollinen laatikko: opiskelijat jättävät kysymyksiä, joihin vastataan teemapäivillä. Esillä kaksi viikkoa ennen tapahtumaa.
- Seksuaalisuuden portaat: portaat ovat irrotettu toisistaan, laminoitu, niistä opiskelija rakentaa omat portaat. Youtube: Mun keho, mun säännöt. Kesto 2.23 min.
- Puheeksi ottaminen: kortit asetetaan pöydälle, koko ryhmä kokoontuu pöydän ympärille. Opiskelijat valitsevat keskusteltavat aiheet korteista. (kehoposiivisuus)
- Info/välinepöytä: oppaat, dildo, kumivagina, Ohjeita esim. itsetyydytykseen, Sosiaaliset tarinat. Oppaat: Kahden rakkaudesta ja seksistä selkokielellä, Haaveita ja haluja (tästä luetaan tekstejä opiskelijoille), Oikeus seksuaalisuuteen Jenni Laulainen, Seksi ja seurustelu Sanasto, Luovi Sead, Ehkäisyopas

Musiikkia: Jenni Vartiainen – Nettiin, Leevi and the Leavings – Poika nimeltä Päivi

Esimerkkejä kehittämistehtävistä 7/7:

6. SE-tunti seiskaluokkalaisille:

Tunti jolloin vastataan koululaisten anonymiin esittämiin kysymyksiin seksuaalisuudesta, seurustelusta ja seksistä

SE-laatikko luokkiin:

- Luokkiin joiden kanssa on tarkoitus pitää SE-tunti hankitaan laatikko, johon oppilaat voivat nimettömänä tiputtaa seksuaalisuutta, seurustelua tai seksiä koskevia kysymyksiä.
- Oppilaille kerrotaan, että mitä tahansa em. aiheisiin liittyvää saa kysyä, mitään ei ole pakko kysyä ja kaikki kysymykset tullaan käsittelemään asiallisesti ja keskustellen.
- Kysymyksiä saa halutessaan pohtia myös yhdessä kaverin kanssa.

SE-tunnin rakenne:

- Kun laatikkoon on jätetty 3-10 kysymystä, pidetään SE-tunti, jonka kesto voi olla 45-90 min kysymysten määrästä ja aikataulusta riippuen.
- Tunnin alussa kerrataan, että tarkoitus on lukea oppilaiden kysymyksiä seksuaalisuudesta, seurustelusta ja seksistä.
- Mikään kysymys ei voi olla ”tyhmä” ja kaikki kysymykset käsitellään asiallisesti keskustellen ja puheenvuoroa voi pyytää viittaamalla, yllätyskysymyksiä ei oppilaille esitetä.

Ekstraa SE-tunnin pitoon:

- SE-tunnille voi hankkia myös koulun ulkopuolisen vierailijan vastaamaan oppilaiden kysymyksiin ja keskustelemaan ja keskusteluttamaan nuoria aiheesta. Vierailija voi olla esimerkiksi nuorisotyöntekijä, nuorisoneuvolan työntekijä tai Setan edustaja.
- Mikäli tunnin pitäjä on perehtynyt kysymyksiin etukäteen, niistä voi tehdä esim. Powerpoint-esityksen.

Huomioitavaa:

- SE-tunnin pitäjällä tulee olla riittävä ja ajantasainen tietotaito keskustella nuorten kanssa seksuaalisuudesta, sisältäen seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden.
- SE-tunnin pitäjällä ei tule olla siten uskonnollisesti tai ideologisesti värittynyt arvomaailma, joka vaikuttaisi kysymyksiin vastaamiseen objektiivisesti ja asiallisesti ja saattaisi toimia vastoin aiheita koskevaa ajantasaista tietoa, jossa yhdenvertaisuus, tasa-arvo, itsemääräämisoikeus ja suostumusperiaate ovat ohittamattomat arvoja.

jamk | Jyväskylän ammattikorkeakoulu
University of Applied Sciences